

Začetki gorskega turizma na Slovenskem

Ko turisti še niso bili "turisti"

Besedilo: Matija Turk

Ljudje, ki hodijo v gore, se v osnovi delijo na planince in alpiniste. Tisti, ki so nekje vmes, se imajo za gornike. Izraz turist nobenemu ni všeč. Zveni preveč ceneno in ležerno, saj so vse aktivnosti v naravi povezane z določenimi napori in odrekani. Pa vendar vsi, ki kdaj prenočimo in se okrepčamo v planinskih kočah ali pa ob povratku po naporni turi v dolini zavijemo v gostilno, prispevamo svoj delež v turistični mošnjček. V očeh ekonomskih statistikov smo na koncu vendarle vsi turisti.

Turizem v Alpah se je začel pospešeno razvijati v drugi polovici 19. stoletja. Industrijska revolucija je ustvarila močan srednji razred, ki je imel dovolj denarja in časa, da si je lahko privoščil potovanja. Z izgradnjo železnic so le-ta postala hitra in udobna. Nekdaj revni in odročni alpski kraji so v nekaj desetletjih postali prepoznavni, iznajdljivi domačini pa so iz pastirjev in drvarjev postali cenjeni gorski vodniki, premožni gostilničarji in hotelirji.

Prvi dokumentirani pristopi na najvišje vrhove

Gore so že od nekdaj v ljudeh vzbujale strahospoštovanje. Nanje so se odpravljali le lovci, pastirji, drvarji in iskalci rud. Redki so bili, ki so jih v gore gnali drugačni, bolj abstraktni razlogi. Francesco Petrarca se je v srednjem veku povzpел na Mont Ventoux iz pristne gorniške želje, da bi videl panoramo s te visoke gore nad Provanso. V dobi razsvetljenstva se je razmahnilo zanimanje za naravo in v gore so začeli zahajati naravoslovni učenjaki. Čeprav so jih zanimali predvsem rastlinstvo, živalstvo, kamnine in fosili, veljajo za predhodnike gorništvu in prve turiste v gorah.

V 18. stoletju so na Slovenskem začeli zahajati v gore botaniki, ki

so kot prvi, vsaj glede na ohranjene pisne vire, stopili na marsikateri vrh. Botanik Janez Anton Scopoli se je leta 1758 povzpел na Storžič in naslednje leto na Grintovec. Njegov sodobnik Franc Ksaver Wulfen se je med svojimi botaničnimi potepanji povzpел na večino vrhov osrednjih Karavank. Baltazar Hacquet, naravoslovec in rudarski zdravnik v Idriji, se je že leta 1777 poskušal povzpeti na Triglav. Naslednje leto je to uspelo štirim srčnim možem, Lovrencu Willomitzerju, Štefanu Rožiču, Matevžu Kosu in Luku Korošču.

Velik vpliv na razvoj gorništvu sta imela brata Žiga in Karel Zois. Karel velja za prvega graditelja planinskih koč pri nas. Dve koči je postavil v Dolini Triglavskih jezer in eno na Velem polju. Služile so mu kot postojanke pri botaničnih pohodih. Žiga Zois je vzpodbujal mladino k raziskovanju gorskega sveta in celo ponujal nagrado tistemu, ki bi prvi stopil na Triglav. Tudi zaradi njegove vzpodbude je mladi grof Franc Hohenwart leta 1794 opravil prvi dokumentirani vzpon na Mangart, leto poprej pa je gorniški krst uspešno prestal pri prvem turističnem pristopu na Planjavo. Zoisovega prijatelja Valentina Vodnika v gore niso gnali znanstveni motivi in želja po odkrivanju,

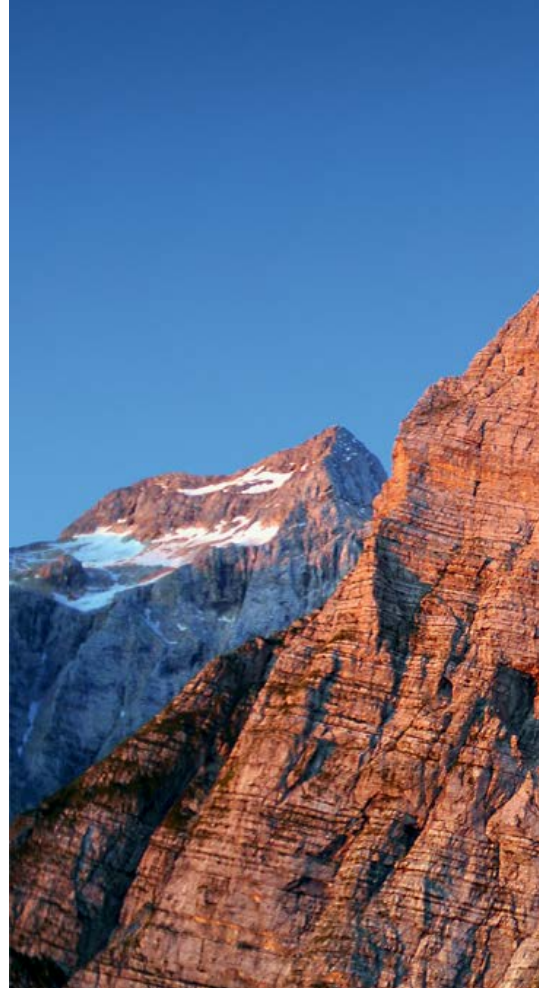
temveč romantično navdušenje nad gorsko naravo. Vodnik se je povzpел na več vrhov v okolici Triglava, kar je botrovalo nastanku pesniške stvaritve, znamenite ode Vršac.

Do sredine 19. stoletja so bili opravljeni pristopi na večino lažje dostopnih visokogorskih vrhov. Iz tega časa velja omeniti Henrika Freyerja in Otta Sendtnerja. Freyer je opravil prvi vzpon na Triglav brez vodnika in prvi turistični pristop na Stenar (1836). Sendtner se je poleti 1841 povzpел na Krn, Rombon, Morež, Bavški Grintavec, Prestreljenik in Kanin ter naslednje leto na Razor.

Prvi turisti in začetki alpinizma

V začetku 19. stoletja je vznožja naših gora večkrat obiskal angleški znanstvenik in izumitelj sir Humphry Davy. Lepote naših krajev je opisal v svojih delih in jih ponesel v svet. Njegovo pisanje je k nam privabilo angleška popotnika J. Gilberta in G. C. Churchilla, ki sta leta 1864 izdala knjigo *The Dolomite Mountains*.¹ To delo je prebiral Julius Kugy, ki ga je v Julijce zaneslo iskanje mitske cvetlice *Scabiose trente*. Kugy, ki je vedno hodil v družbi gorskih vodnikov, se je leta

¹ Dolomitske gore. Opis potovanj po Tirolski, Koroški, Kranjski in Furlaniji v letih 1861–63.

1880 kot prvi povzpel na Škrlatico in leta 1889 na Prisojnik. Načrtno je raziskoval Julijske Alpe in pri tem opravil vrsto težavnih vzponov. Svoje podvige je redno opisoval v nemških planinskih glasilih in tako Julijce približal širšemu krogu ljudi. Kuge in samohodec Henrik Tuma sta vzpone v Julijskih Alpah dvignila na višji nivo, ki sodi že v domeno pravega alpinizma. Nista več iskala neosvojenih vrhov, temveč nove pristope preko deviških sten. V začetku 20. stoletja so nemški alpinisti preplezali severno steno Triglava, že pred njimi pa so lažje prehode preko nje našli divji lovci iz Trente. Ivan Berginc – Štrukelj se je leta 1890 preko Stene povzpel v območju današnje Slovenske smeri.

V Kamniško-Savinjskih Alpah je pomembno delo opravil dr. Johannes Frischauf, ki je leta 1874 izvedel prvi pristop na Kranjsko Rinko in dve leti pozneje na Kočno. Skrbel je za gradnjo poti in koč ter je zaslužen za razvoj turizma v Logarski dolini in na Solčavskem. Njegovo delo je nadaljeval Fran Kocbek.

Alpinizem v Kamniško-Savinjskih Alpah ima nekoliko krajšo zgodovino kakor v Julijcih. Začetnika sta bila Günther von Saar in Hermann Sattler. Leta 1907 sta preplezala severno steno Grintovca in Skute ter jugozahodno

steno Koroške Babe. V burnih časih pred 1. svetovno vojno izstopa skupina drenovcev, zbranih okoli Bogumila Brinška, Rudolfa Badjure, Ivana Michlerja in Pavla Kunaverja. Drenovci so gojili alpinistiko, opravili prvo prečenje Zeleniških špic, bili pa so tudi pionirji na področju zimskega gornišva, turnega smučanja in jamarstva. Badjura se je uveljavil kot prvi pisec planinskih in turističnih vodnikov.

Planinska društva in kulturni boj

V zadnji četrtini 19. stoletja se z nastankom planinskih društev, gradnjo poti in koč tudi v slovenskih gorah razcveti gorski turizem v pravem pomenu besede. Za obiskovalce gorskega sveta se je v tedanji Avstro-Ogrski uveljavil celo izraz "hochtourist". Zaradi izrazite politične in nacionalistične vloge nemško-avstrijskega planinskega društva je rasla želja, da bi tudi Slovenci dobili lastno planinsko organizacijo. Ustanovitev Slovenskega planinskega društva leta 1893 je narekovala potreba, da Slovenci opozorimo na svojo navzočnost in preprečimo popolno ponemčenje naših gora. Posledica je bila zaostritev kulturnega boja v gorah, ko Nemci in Slovenci gradijo vsak svoje kočje in pota. Odras pansklovanske ideje je bila ustanovitev Češke podružnice SPD leta 1897 v Pragi. Češki planinci so bili

Henrik Freyer je leta 1836 opravil prvi turistični pristop na Stenar. Foto: Franci Horvat

zlasti aktivni na Jezerskem, kjer so pod Grintovcem zgradili Češko kočjo.

Do prve svetovne vojne so bili vzpostavljeni vsi potrebni temelji za razvoj turizma in različnih aktivnosti v gorah. Po vojni, ki je grobo premešala karte na političnem prizorišču, so se začeli novi časi, ki presegajo okvir tega sestavka.

V pričujoči temi meseca je Dušan Škodič v članku o Francu Hohenwartu slikovito prikazal duh dobe, v katerem so se začeli prvi dokumentirani vzponi na najvišje vrhove naših gora. V članku o Franu Kocbeku, ki je deloval 100 let za Hohenwartom, pa je isti avtor orisal razmere, ko se je pri nas začel razvijati gorski turizem. Zanimivo in poučno branje, ki ponuja razmislek in primerjavo z današnjim časom! 📍

Viri:

Klemen Janša, Karavanke, planinski vodnik, PZS, 2010.

Tone Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, Didakta, 2009.

Boris Režek, Stene in grebeni, PZS, 1959.

Mirko Kajzelj in Herbert Drogenik, Naš alpinizem, DZS, 1982.